

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

TÔ THỊ THANH HUYỀN

**CÁC HÌNH THỨC “BÙNG NGỘ”
TRONG TẬP TRUYỆN *NGƯỜI DUBLIN*
CỦA J.JOYCE**

LUẬN VĂN THẠC SĨ
Chuyên ngành: Văn học nước ngoài

HÀ NỘI - 2014

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

TÔ THỊ THANH HUYỀN

CÁC HÌNH THỨC “BÙNG NGỘ”
TRONG TẬP TRUYỆN *NGƯỜI DUBLIN*
CỦA J.JOYCE

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành: Văn học nước ngoài

Mã số: 60 22 02 45

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Đào Duy Hiệp

HÀ NỘI - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi dưới sự hướng dẫn của PGS.TS. Đào Duy Hiệp.

Các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kì công trình nào khác.

Tôi xin cam đoan những thông tin trích dẫn trong luận văn đều đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Hà Nội, ngày 08 tháng 10 năm 2014

Tác giả

Tô Thị Thanh Huyền

LỜI CẢM ƠN

Trước hết, tôi xin được gửi lời cảm ơn tới tất cả các quý thầy, cô Khoa Văn học và Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn.

Xin được cảm ơn chân thành tới các thầy, cô của quý Khoa đã truyền giảng cho tôi những kiến thức trong quá trình học tập!

Bằng tấm lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc, tôi xin chân thành cảm ơn PGS.TS. Đào Duy Hiệp – người đã tận tình, chu đáo hướng dẫn cho tôi thực hiện và hoàn thành luận văn này!

Sau cùng, tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè, người thân – những người luôn đồng hành, tạo mọi điều kiện tốt nhất cho tôi trong quá trình học tập và thực hiện luận văn!

Mặc dù, đã có nhiều cố gắng để thực hiện luận văn, nhưng do những hạn chế nhất định về thời gian, kiến thức, kinh nghiệm và tài liệu tham khảo nên luận văn không tránh khỏi những thiếu sót và hạn chế. Tôi rất mong nhận được sự góp ý của quý thầy, cô và các bạn để công trình được hoàn chỉnh hơn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 08 tháng 10 năm 2014

Tác giả

Tô Thị Thanh Huyền

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN

LỜI CẢM ƠN

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
4. Phương pháp nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
5. Cấu trúc của luận văn.....	Error! Bookmark not defined.
6. Đóng góp của luận văn.....	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 1: MINH ĐỊNH THUẬT NGỮ “BÙNG NGỘ” (EPIPHANY) TRONG NGƯỜI DUBLIN.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.1. Quan niệm “epiphany” trong tôn giáo và văn học nghệ thuật	Error! Bookmark not defined.
1.2. Quan niệm về sự “bùng ngộ” trong Người Dublin	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 2: CÁC MÔ TÍP “BÙNG NGỘ” TRONG NGƯỜI DUBLIN	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2.1. “Bùng ngộ” về “cái tôi”	Error! Bookmark not defined.
2.1.1. “Cái tôi” tự do và khám phá.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.2. “Cái tôi” cô đơn và bế tắc	Error! Bookmark not defined.
2.2. “Bùng ngộ” về tôn giáo	Error! Bookmark not defined.
2.2.1. Giáo hội Dublin – sự chông chất của tội lỗi	Error! Bookmark not defined.
2.2.2. “Ân sủng” của Chúa là vô vọng, bi kịch	Error! Bookmark not defined.

2.2.3. Tôn giáo – một thế giới tê liệt	Error! Bookmark not defined.
2.3. “Bùng nổ” về dân tộc	Error! Bookmark not defined.
2.3.1. Ailen – một dân tộc đói nghèo	Error! Bookmark not defined.
2.3.2. Sự chối bỏ dân tộc.....	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 3: NGHỆ THUẬT XÂY DỰNG SỰ “BÙNG NỔ” TRONG	
NGƯỜI DUBLIN.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.1. Màu sắc của sự trì trệ và hình dạng mê cung vòng tròn	Error! Bookmark not defined.
not defined.	
3.1.1. Màu sắc của sự u ám, trì trệ	Error! Bookmark not defined.
3.1.2. Hình dạng mê cung vòng tròn	Error! Bookmark not defined.
3.2. Sự đựng độ của thị giác và thính giác	Error! Bookmark not defined.
3.2.1. Di tích của hình ảnh.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. Từ hình ảnh tới âm thanh	Error! Bookmark not defined.
3.3. Một số biểu tượng	Error! Bookmark not defined.
3.3.1. Cửa sổ	Error! Bookmark not defined.
3.3.2. Âm thanh	Error! Bookmark not defined.
3.3.3. Tranh, ảnh và gương.....	Error! Bookmark not defined.
KẾT LUẬN.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
THƯ MỤC THAM KHẢO	13

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Có một nhà văn đã từng mong muốn những sáng tác của mình khiến cho “các nhà phê bình hàng thế kỉ sau còn phải bận rộn” [10, tr. 139]. Ông được xem như là “một trong số những nhà văn vĩ đại nhất của thế kỉ XX – Người đã và sẽ là nhà văn độc nhất trong lịch sử bởi chỉ xuất bản không gì ngoài kiệt tác” [33, tr. 14]. Nhắc tới ông, người ta nhắc tới *Ulysses* – cuốn tiểu thuyết vĩ đại nhất trong lịch sử, tới *Finnegans Wake* – tác phẩm cách mạng nhất trong cuộc đời của ông, tới *Dubliners* – một trong hai mươi cuốn sách được yêu thích nhất thế kỉ XX... Nhà văn thiên tài đó không phải ai khác mà chính là James Joyce. Ông sáng tác rất ít nhưng những gì mà ông để lại khiến cho nền văn học của cả thế giới phải ngưỡng mộ và khâm phục.

Với một tiếng vang như vậy trong lòng văn học nhân loại, James Joyce đã mang đến cho chúng tôi một niềm thôi thúc phải khám phá và làm chủ các sáng tạo nghệ thuật độc đáo của ông. Tìm về với các sáng tác của ông, chúng tôi coi đây như một thử nghiệm trong hành trình tìm tới giá trị đích thực của văn chương James Joyce.

Joyce thường được biết tới như một nhà cách tân trong nghệ thuật viết tiểu thuyết, nhưng giờ đây khi nhắc đến phong cách truyện ngắn hiện đại, James Joyce cùng với tập *Người Dublin* vẫn sánh ngang với những tên tuổi đi tiên phong lĩnh vực này như Guy de Maupassant, Katherine Mansfield, Ernest Hemingway... *Người Dublin* được đánh giá là “một trong số ít tập truyện có sức ảnh hưởng lớn nhất, góp phần làm nên diện mạo của truyện ngắn hiện đại” [33, tr. 14]. *Người Dublin* là tác phẩm đầu tay của Joyce, như một sự thể nghiệm nghệ thuật. Nhưng ẩn sau một vẻ ngoài giản dị, ít khoa trương đó lại là một thế giới nghệ thuật độc đáo. Sự bí ẩn đó khiến bao người đọc say mê kiếm tìm ý nghĩa ẩn giấu bên dưới những hàng chữ *Người Dublin*.

1.2. Joyce thích và thường sử dụng thuật ngữ “epiphany” trong các sáng tác của mình từ *Người Dublin* cho tới *Ulysses* hay *Finnegan Wake*. “Epiphany” có thể hiểu là sự “bùng nổ”, hay sự loé rạng thiên khai đột ngột của một con người, một vật thể hay một cảnh trí bình thường. Theo hành trình sáng tác các tác phẩm của Joyce, “epiphany” xuất hiện với nhiều ý nghĩa và giá trị thẩm mỹ khác nhau. Tuy nhiên, trong *Người Dublin*, “epiphany” chính là sự “bùng nổ”. Sự “bùng nổ” làm bùng sáng cả tập truyện và khơi dậy sức sống cho các nhân vật. Sự “bùng nổ” ấy xuất hiện trong cả mười lăm câu chuyện của *Người Dublin* tạo nên sự đa dạng, phong phú về các hình thức “bùng nổ” trong sự thống nhất đặc sắc của nội dung lẫn nghệ thuật trong chỉnh thể tác phẩm. Quả thật, chẳng sai chút nào khi nói: tập *Người Dublin* của Joyce là văn chương của sự “bùng nổ” – “bùng nổ” của nhân vật và “bùng nổ” của chính độc giả. Chính sự “bùng nổ” đã gắn kết mối quan hệ nhà văn Joyce – nhân vật – độc giả. Do đó, Joyce đã vươn ra ngoài lĩnh vực văn chương để vươn đến toàn nhân loại bởi giá trị nhân văn ở sự “bùng nổ” trong sáng tác của mình, trong đó có *Người Dublin*. Và như Allen Ruch ca ngợi: “Cùng với thời gian, Joyce là nhà văn duy nhất chúng ta hoàn toàn có thể đặt niềm tin, con người duy nhất mà chúng ta có thể chắc chắn 1000 năm sau sẽ vẫn được nhớ đến...” [33, tr. 13].

Từ những lí do cụ thể trên, cùng với niềm yêu thích và say mê văn học, chúng tôi đã lựa chọn *Các hình thức “bùng nổ” trong tập truyện Người Dublin của J. Joyce* làm đề tài nghiên cứu trong luận văn tốt nghiệp của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

James Joyce sinh năm 1882 tại Rathgar, ngoại ô Thủ đô Dublin. Ông bắt đầu viết văn, làm thơ từ năm 1891. Joyce say mê trường ca *Odyssey*, và kịch của Henrik Ibsen. Tác phẩm chính của Joyce gồm có: *Người Dublin* (*Dubliners*, 1914), *A Portrait of the Artist as a Young Man* (1916), *Ulysses*

(1922) và *Finnegans Wake* (1939). Sáng tác của J. Joyce từ truyện ngắn đến tiểu thuyết đều có vị trí quan trọng trong nền văn học Âu - Mỹ. Chúng có ở chỗ, nó ảnh hưởng mạnh mẽ đến E. Hemingway, W. Faulkner, A. Huxley, M. Duras, đến cả trường phái “tiểu thuyết mới” ở Pháp, tiểu thuyết tâm lí xã hội ở Đức, tiểu thuyết “đề tài nhỏ” ở Anh... Joyce chính là “nhà cách mạng tiên phong trong nghệ thuật viết tiểu thuyết của thế kỉ XX” [31, tr. 9]. Và những sáng tác nghệ thuật độc đáo của ông đã đưa ông trở thành nhà văn khởi đầu của chủ nghĩa hiện đại.

James Joyce đã tuyên ngôn trước thế giới từ khi còn rất trẻ rằng ông sinh ra là để đi vào cõi bất tử. Cái tự tin đầy tính “cá nhân” vào tài năng của mình của một chàng trai Ailen đã làm cho văn học thế giới bước lên một bước không lồ. “Ảnh hưởng của Joyce đối với toàn nhân loại yêu văn hóa nghệ thuật là không ai có thể chối cãi. Rất tiếc, cái ảnh hưởng mang tên James Joyce ấy lại hầu như chưa được gõ cửa “tháp ngà văn chương” của Việt Nam” [59]. Những tác phẩm đỉnh cao của thế giới đã làm rung chuyển nền văn chương nhân loại khoảng trăm năm qua mà hầu như người Việt Nam còn ít biết đến. Điều này có nhiều lí do, mà theo chúng tôi lí do quan trọng nhất là các tác phẩm của ông còn gây nhiều khó khăn cho các dịch giả Việt Nam. Điều đó cũng kéo theo phần tư liệu tham khảo về Joyce ở trong nước còn là một số lượng khá khiêm tốn.

2.1. James Joyce và hành trình sáng tạo nghệ thuật

Bàn tới Joyce có nhiều quan điểm trái chiều của các nhà nghiên cứu, phê bình; khen cũng có mà chê cũng có. Trong xu hướng còn dè dặt khi tiếp cận các tác phẩm của Joyce, Hoàng Trinh cho những thể nghiệm của ông “không mạch lạc và lan man” (*Phương Tây văn học và con người*, Nxb Khoa học Xã hội, 1969). Còn Phạm Văn Sĩ trong *Về tư tưởng và văn học hiện đại phương Tây* (Nxb Đại học và Trung học chuyên nghiệp, 1986) đã xem Joyce như

“một nhà hiện sinh chủ nghĩa mà tiểu thuyết thể hiện sự bại hoại của nhân vật, thể hiện ý thức cá nhân đầy lo âu”.

Tác giả Phùng Văn Tửu trong cuốn *Văn học phương Tây* (Nhiều tác giả, Nxb Giáo dục, 1999) đã điểm đôi nét về tiểu sử và sáng tác của Joyce với lời nhận xét tổng hợp rằng: “Đọc Joyce, phải có chìa khóa riêng để giải mã mới hiểu được, mà nhiều khi những chuyên gia về Joyce cũng không giải thích nổi”. Đây cũng là một trong các lí do khiến cho sáng tác của ông có những trở ngại bước đầu khi đến với các độc giả. Tuy nhiên, sự trở ngại đó lại trở thành niềm khát khao khám phá của những con người đam mê để vươn tới giá trị đích thực trong sáng tác của Joyce.

Nguyễn Linh Chi trong cuốn *Tác gia tác phẩm văn học nước ngoài trong nhà trường: James Joyce* (Nxb Đại học Sư phạm, 2006) cũng đã nhận thấy rằng: “Những từ ngữ trong tác phẩm của Joyce còn chứa đựng nhiều ý nghĩa biểu tượng hơn nó vốn có nên chúng gợi lên cho người đọc cảm giác rằng văn phong của Joyce quá khó hiểu và rắc rối” [8, tr. 136]. Tác giả cũng nhận định: Joyce - “một cuộc đời với những thăng trầm” nhưng với ông sáng tạo nghệ thuật là một “thời thúc bản năng”.

Mai Thục cho rằng mặc dù là một nhà văn viết rất ít và không được trao giải Nobel Văn học như Shaw, Yeats, Beckett và Heaney bởi một số lý do ngoài văn chương, nhưng James Joyce vẫn luôn được coi là “một trong những nhà văn vĩ đại nhất, có ảnh hưởng nhất của thế kỷ XX” (Mai Thục, *Lời giới thiệu về J.Joyce*, trích trong cuốn *Người Dublin*, Nxb Văn học, 2009).

Đặng Anh Đào – một trong những chuyên gia về văn học phương Tây, cũng có bàn ít nhiều về Joyce. Trong cuốn *Đổi mới nghệ thuật tiểu thuyết phương Tây* (Nxb Đại học Quốc gia, 2011), tác giả nhắc đến Joyce là nhắc đến hai kiệt tác của ông là *Ulysses* và *Finnegans Wake* với nghệ thuật thể hiện thời gian đồng hiện và kiểu viết dòng ý thức. Tuy chưa tập trung nhiều vào Joyce

như với những nhà văn hiện đại khác, nhưng chuyên luận đã thực sự mang tới cho những bạn đọc một tư liệu tham khảo quý báu, “mở ra những cánh cửa dẫn ta vào thế giới diệu kì của sự đổi mới cách viết, gợi mở những hướng tiếp cận văn bản vô cùng mới mẻ về Joyce”. Và từ những chuyên luận này “Joyce mới được tôn vinh như là một bậc thầy của chủ nghĩa hiện đại” [8, 136].

Tác giả Robert Scholes trong bài *Trong những người anh em của chủ nghĩa hiện đại: Picasso và Joyce (In the Brothel of Modernism: Picasso and Joyce)*, trên http://www.brown.edu/Departments/MCM/people/scholes/PicJoy/Part_1_340.html, đã chỉ ra sự tương quan giữa hai nghệ sĩ nổi tiếng của chủ nghĩa hiện đại là Joyce và Picasso. Theo tác giả thì “họ đã chọn những khía cạnh khác nhau để tìm thấy chính mình, để thể hiện mình, để mỗi người trở thành một vị trí thống trị trong nghệ thuật hiện đại. Và hơn thế nữa, họ đã chọn sự đổi mới nổi bật nhất của mình, đột phá thẩm mỹ để làm thay đổi bộ mặt của nghệ thuật hiện đại”. Đó chính là những lời ngợi ca tuyệt vời dành cho cả Picasso và Joyce. Và hiện tại, Dublin đã có trung tâm James Joyce để chuyên nghiên cứu, cho tham quan, trưng bày những hình ảnh về cuộc đời và tác phẩm của Joyce – một trong những nhà văn hiện đại nhất của Ailen.

Nhận định về văn nghiệp của Joyce, Alfred Appel, Jr có những nhận xét chí lí trong bài viết *James Joyce*: “Trên nhiều phương diện, James Joyce là nghệ sĩ hiện đại tinh túy. Lịch sử sống và sáng tác của những nhà tiên phong đều được tóm thâu vào cuộc đời của ông: suốt thời gian dài, Joyce sống cuộc sống lưu đày khỏi quê hương Ailen, sự xa lạ của ông đối với nhà thờ chính thống; chủ nghĩa hoài nghi của ông và sự vỡ mộng thâm trọng với chủ nghĩa duy lí... sự lộ diện về sau của một nhà văn lừng danh như một người thử nghiệm lí thuyết mới, như một thiên tài trác tuyệt. Giống như bao nhà hiện đại kiên định, Joyce đã bắt chước, nhại lại, trừu tượng hoá, chuyên dòi nguyên mẫu văn phong truyền thống, buộc văn chương phải thừa nhận những đặc tính mới, thể tài mới và phong cách mới” [5, tr. 204].

Còn có một số bài viết và công trình ở trong nước bàn về Joyce cũng như những sáng tạo nghệ thuật của ông. Nhưng nhìn chung, các nhà nghiên cứu và độc giả Việt Nam còn ít biết đến Joyce và văn chương của ông còn gây nhiều khó khăn và thách thức đối với các dịch giả nước ta. Hiện tại, chúng ta mới dịch hai tác phẩm của ông là *Người Dublin (Dubliners)*, *Chân dung một nghệ sĩ thời trẻ (A Portrait of the Artist as a Young Man)*. Hi vọng trong thời gian tới những sáng tác của Joyce sẽ đến được với đông đảo bạn đọc Việt Nam hơn nữa.

2.2. Về *Người Dublin*

Theo như ý kiến của nhiều người, *Người Dublin* là một cuốn sách không dễ đọc. “Nếu đặt bên cạnh *Ulysses*, sau đó là *Finnegans Wake* – hai tác phẩm với những sáng tạo đột phá về mặt ngôn từ, thì *Người Dublin* dễ đánh lừa người đọc với ấn tượng đây là tác phẩm “dọn đường”, với cái vẻ đơn giản, dễ hiểu, dễ “vào”. Nhưng cũng giống như bức *Cậu bé và chiếc tàu* (thời kì Hồng) về sau vẫn sánh ngang với *Dora Maar với con mèo* (thời kì Lập thể) trong mười bức tranh đắt giá nhất thế giới, có thể nói *Người Dublin* cũng chứa đựng những giá trị khiến người đọc đau đầu không kém gì *Ulysses*” [33, tr. 14]. Ở đây, chúng tôi khái quát những cảm nhận, những quan điểm, những đánh giá, nghiên cứu của một số tác giả trong nước và ngoài nước về *Người Dublin* để thấy rõ hơn giá trị nội dung và nghệ thuật của tác phẩm – cơ sở để tiếp cận sự “bùng nổ” trong tập truyện.

Trong cuốn *Tác gia tác phẩm văn học nước ngoài trong nhà trường: James Joyce* (Nxb Đại học Sư phạm, 2006), tác giả Nguyễn Linh Chi tuy chủ yếu bàn tới vấn đề tiểu thuyết của Joyce, nhưng cũng đã nêu lên đặc trưng phong cách của truyện ngắn ông là thực sự “meannes” (tiết kiệm tới mức tối đa) và đặc trưng ngôn từ nghệ thuật của tác phẩm *Người Dublin* là “trần trụi, đơn giản và không trang hoàng”. Đồng thời, tác giả cũng chỉ ra giá trị nhân

văn sâu sắc của cuốn sách khi từ “cuộc sống” xuất hiện trong mọi câu chuyện, lặp đi lặp lại tới 79 lần như nói lên khát vọng mãnh liệt sống một cuộc sống ý nghĩa của con người. Nhưng vào những thời khắc quyết định sự thay đổi thì con người lại để lỡ mất, để nó vụt qua trong hồi tiếc.

Lời giới thiệu sách của Công ty sách Bách Việt (*Người Dublin*, Vũ Mai Trang dịch, Nxb Văn học, 2009) khi đưa cuốn *Người Dublin* đến với bạn đọc Việt Nam đã có những lời thật ấn tượng về cuốn sách khiến cho độc giả không thể bỏ qua nó. Đó là một cuốn sách thật đáng mua và đáng đọc với những lời nhận xét đầy trân trọng của Mai Thục. Trong *Lời giới thiệu*, Mai Thục đã cho rằng: “Với *Người Dublin* người đọc không thể đọc một cách dễ dàng, lướt qua câu chữ, hay tìm cốt truyện ra sao, như cách đọc văn chương thế kỷ XIX, mà phải đọc và suy nghĩ để tìm bí ẩn tâm hồn hay “phần chìm của tảng băng trôi” qua những lớp ý nghĩa chìm ẩn trong từng câu chữ. *Người Dublin* là nghệ thuật văn chương hiện đại. Nó đáp ứng lối tư duy của con người hiện đại. Đó là cách nghĩ không theo quy luật một chiều và thứ tự giờ giấc như ngày và đêm. Đó là lối suy nghĩ tầng này lớp nọ, xuyên thời gian, không gian, chằng chéo, đa chiều, đa phương, khôn khéo che đậy, thậm chí nghĩ một đằng làm một nẻo và nghĩ như thế này, nói như thế kia, đổi thay, quay quắt... với tốc độ lớn” [33, tr.17].

Bài viết *Người Dublin – Dấu ấn của mọi thời đại* trên trang <http://conan.forum-viet.net> đã giới thiệu một cách khái quát và đầy hấp dẫn về vị trí của *Người Dublin*. Bài viết cho rằng: “*Người Dublin* - tập truyện ngắn đã góp phần quan trọng trong việc làm nên diện mạo của truyện ngắn hiện đại, và đây cũng chính là “tập truyện ngắn viễn tưởng đầu tiên của James Joyce, trong đó đề cập một cách trực diện tới những vấn đề phức tạp của đời sống đương thời”. “Tập truyện mang một sức hấp dẫn mới mẻ không kém gì các sáng tác của Kiplin, Maupasant hay Daudet... không chỉ thể hiện được sự tinh tế, sắc xảo

cùng tài năng của bậc thầy James Joyce, mà còn là tiêu biểu cho cách sử dụng đối thoại của kịch và thể hiện rõ nét tư cách tư duy của con người hiện đại”.

Trên trang <http://thuvien.maivoo.com>, Trần Bình Nam trong bài *Cõi chết* đã dành đôi dòng nhắc tới *Người Dublin*. Điều đáng lưu ý trong bài viết này là tác giả đã đưa ra một cách dịch khác cho câu chuyện *The dead* – truyện dài nhất và cũng giàu ý nghĩa nhất của cả tập truyện. Ở đây, Trần Bình Nam đã dịch *The dead* là *Cõi chết*, chứ không dịch là *Người chết* như dịch giả Vũ Mai Trang trong cuốn *Người Dublin* đã được xuất bản bởi Nxb Văn học, năm 2009. Chúng tôi coi đây là một văn bản dịch tiếng Việt để có thể so sánh, đối chiếu khi tiếp cận truyện ngắn cuối cùng *The dead*.

Trang <http://tintuc.xalo.vn> với bài *Trải qua những bất ngờ với Người Dublin* có đề cập tới những đặc sắc nghệ thuật của tập *Người Dublin*. Trong đó, bài viết chú ý tới nghệ thuật mô tả nội tâm nhân vật: “*Người Dublin* thể hiện được sự tinh tế, sắc sảo cùng tài năng bậc thầy của James Joyce chẳng những trong việc xử lý thời gian mà còn ở hình thức mô tả những ý nghĩ, cảm xúc của nhân vật trung tâm. Đọc *Người Dublin*, độc giả sẽ trải qua hết bất ngờ này đến bất ngờ khác khi thấy người kể do Joyce sáng tạo ra đã làm chủ được các tình huống phức tạp của đời sống, rời từng bước, thật uyển chuyển và tự nhiên đào sâu vào thế giới nội tâm vô cùng phức tạp của con người”.

Tác giả Trần Văn Đức trong *Những cái tôi cô đơn, bất lực và tuyệt vọng trong tập truyện ngắn Người Dublin* đăng trên *Tạp chí Văn nghệ Quân đội*, ngày 29/7/2013 đã nêu lên cảm nhận của mình: “Lần đầu tiên đọc *Người Dublin*, chắc hẳn không tránh khỏi cảm giác nhạt nhẽo, chán chường bởi ta bắt gặp một không gian âm默默, tối tăm phảng phất trong từng câu chuyện. Nơi đó, con người sống dường như cũng mệt mỏi, u sầu như chính không gian tù đọng mà họ đang tồn tại. Nhưng, càng thâm thía trong từng câu chữ, ta lại thấy cảm giác “chán ngắt” ban đầu được thay thế bằng một sự đồng cảm, một hứng

thú tìm tòi những uẩn khúc tâm lí và chiều sâu xúc cảm của từng nhân vật”. Và “James Joyce để cho nhân vật của mình có những phút thăng hoa bất chợt, có những giây phút được tận hưởng chút ít hạnh phúc và tình yêu thương ở đời. Nhưng nhà văn cũng sớm lấy đi niềm vui ngọt ngào của họ để con người trong tác phẩm của ông thực sự là những người cô độc và đau đớn nhất”.

Độc giả Trần Anh Khôi với bài *Người Dublin của James Joyce*, trên trang <http://www.conmotsach.com/blog/?author=2>, đã nhận định “văn của Joyce hầu hết đều khó đọc, chính vì vậy không dễ dàng khi dịch sang ngôn ngữ khác”. Tuy nhiên, theo độc giả này nếu chúng ta chịu khó kiên nhẫn đọc lại thì sẽ thấy chân dung xã hội Dublin hiện lên rõ ràng dưới những câu chuyện kể hầu như không có cốt truyện. “Chỉ là những trích đoạn của đời sống, được miêu tả lại với giọng văn bình lặng, không kịch tính hay phân tích nội tâm, nhưng nó lột tả sự chán nản, kiệt sức của con người trong một xã hội cũng đang bế tắc”.

Do khó khăn trong việc kiếm tìm tư liệu nước ngoài bằng văn bản cứng nên chúng tôi chủ yếu tham khảo các bài viết của các tác giả nước ngoài qua mạng internet.

Trang <http://en.wikipedia.org>, trong bài *Dubliners*, đã cho rằng Joyce viết *Người Dublin* với ngôn ngữ trung tính (neutral) và hết sức giản dị. Ông ít khi sử dụng ngôn ngữ cường điệu hay cảm xúc (hyperbole or emotive language), mà chủ yếu dựa trên lớp từ ngữ thân thuộc trong đời sống thường ngày để xây dựng tác phẩm. Nhưng chính sự thân thuộc đó cũng không giúp độc giả dễ dàng tiếp cận với những thông điệp mà nhà văn gửi gắm. Đọc Joyce, chúng ta phải có cách nhìn đa chiều và tiếp cận từ nhiều góc độ khác nhau mới có thể nắm bắt nội dung tư tưởng các sáng tác của ông.

Bài viết *Các chủ đề chính trong Người Dublin (Major themes in Dubliners)* trên <http://www.gradesaver.com> có đề cập tới một số chủ đề trong

tác phẩm *Người Dublin* của Joyce như: đói nghèo, vấn đề thực dân, chính trị, tôn giáo, tình trạng tê liệt, sự khao khát giải thoát, độc lập dân tộc... Trên cơ sở tìm hiểu sự phân tích các chủ đề đó, chúng tôi thấy rằng bài viết tuy không đề cập trực tiếp tới sự “bùng nổ” trong *Người Dublin* nhưng lại giúp chúng tôi hiểu sâu sắc hơn về xã hội Dublin thời kì đó và là cơ sở để tìm ra tình huống, cách thức và ý nghĩa của sự “bùng nổ” trong mỗi câu chuyện.

Trang <http://www.associatedcontent.com>, với bài viết *Tê liệt trong tất cả các giai đoạn của đời sống trong Người Dublin của Joyce (Paralysis in All Stages of Life as Seen in James Joyce's Dubliners)*, tác giả Courtney L.Firman đã phân tích một số đặc điểm của tình trạng tê liệt trong một số câu chuyện trong *Người Dublin*. Nhưng tác giả mới chỉ dừng ở đó mà chưa chỉ ra rằng họ có nhận thức được tình trạng tê liệt của mình hay không? Và nếu có nhận thức được thì liệu họ có thể thay đổi được sự tê liệt đó để vươn tới cuộc sống tươi đẹp hay không?

Bài viết *Biểu tượng trong Araby của James Joyce (Symbolism in James Joyce's Araby)* trên <http://www.essortment.com>, có đề cập tới biểu tượng tôn giáo trong truyện ngắn *Araby*. Tác giả chỉ dừng lại ở việc phân tích duy nhất một biểu tượng, mà không có sự liên hệ so sánh với các biểu tượng tôn giáo khác trong một số câu chuyện trong tập *Người Dublin*.

Đặc biệt, với tập bài viết *Sơ đồ Dublin trong Người Dublin của Joyce (Mapping Dublin in James Joyce's Dubliners)* [47], tác giả Tessi di Laurea đã tổng hợp và phân tích nhiều khía cạnh từ cuốn *Người Dublin* như: cấu trúc *Người Dublin* theo các sơ đồ, các mô típ, tôn giáo, biểu tượng. Đây là bài viết tổng hợp và có nhiều vấn đề mà chúng tôi đang quan tâm.

Ngoài ra, chúng tôi còn tìm được một số bài phân tích về nội dung cũng như các đặc sắc nghệ thuật của các câu chuyện cụ thể trong *Người Dublin*. Chúng tôi coi đó là những tư liệu tham khảo bổ ích, giúp cho chúng tôi hiểu sâu sắc hơn về tác phẩm.

2.3. “Bùng ngộ” (*epiphany*) trong *Người Dublin*

Khi bàn về cuốn *Người Dublin* của Joyce, thuật ngữ “epiphany” (mà chúng tôi hiểu là “bùng ngộ”) thường được sử dụng nhưng các tác giả lại có nhiều cách dịch khác nhau và hàm nghĩa cũng khác nhau.

Tác giả Lê Huy Bắc trong cuốn *Đặc trưng truyện ngắn Anh Mĩ* (Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội, 2009) có dành hẳn một chương viết về *James Joyce* và *Truyện ngắn “Đón ngộ”*. Ông gọi *Người Dublin* là văn chương của sự “đón ngộ”. Theo ông, “đón ngộ” có nghĩa là: “Các nhân vật đạt đến sự giác ngộ về bản chất tồn tại, cái đẹp hay giá trị nhân văn nào đó chỉ trong một khoảnh khắc được chiếu rọi bằng những tiêu chí tự thân của bản thể” [5, tr. 207]. Đề cao việc khai sinh ra văn chương “đón ngộ” của Joyce, tác giả cho rằng “Joyce đưa ra khái niệm “đón ngộ” không chỉ để dành riêng cho mình mà còn cho cả nền văn chương hiện đại. Một tác phẩm không đạt được sự “đón ngộ” thì không thể nào được đứng vào hàng ngũ của chủ nghĩa hiện đại” [5, tr.208]. Để minh chứng cho nhận định của mình, tác giả đi vào phân tích một số biểu hiện của sự “đón ngộ” trong ba câu chuyện tiêu biểu: *Araby*, *Eveline* và *Người chết*. Có thể nói, bài viết của tác giả Lê Huy Bắc là những nhận định đầu tiên ở nước ta, nhưng lại mang tính chuyên sâu bàn về sự “đón ngộ” của truyện ngắn James Joyce. Đây là một tư liệu vô cùng bổ ích giúp cho chúng tôi triển khai luận văn của mình.

Mai Thục với *Người Dublin – Bí ẩn tâm hồn hé lộ* (Nxb. Văn học, 2009) cho rằng Joyce đã sáng tạo ra “những khoảnh khắc bất ngờ, ngẫu nhiên, bình thường và lặng lẽ, là giây phút mà tính cách bên trong con người bỗng hiển lộ qua những chi tiết sinh hoạt thường ngày chân thật. Joyce gọi đó là “hiển lộ” (*epiphany*)” [32, tr.15]. Với cách dịch là “hiển lộ”, nhà văn Mai Thục đã phân tích những “bí ẩn tâm hồn” *Người Dublin* và ông đã nhận thấy: “Các nhân vật trong *Người Dublin* đều nhận thấy thực chất cuộc sống bi thảm của mình,

THƯ MỤC THAM KHẢO

A. TƯ LIỆU TIẾNG VIỆT

1. Lại nguyên Ân (biên soạn) (2003), *150 thuật ngữ văn học*, Nxb ĐHQGHN, Hà Nội.
2. Bùi Văn Ba (1998), *Lí luận phê bình văn học phương Tây đương đại*, Mã số: QS – 96 – 11, Hà Nội.
3. Bùi Văn Ba (1994), *Lí luận văn học phương Tây hiện đại (Một số khuynh hướng chính)*, Mã số: B91 - 24 -19, Hà Nội.
4. Lê Huy Bắc (2002), *Lí luận phê bình văn học Anh – Mỹ, tập 1*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
5. Lê Huy Bắc (2009), *Đặc trưng truyện ngắn Anh Mỹ*, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội, Hà Nội.
6. Đồng Khánh Bích (2005), *Diễn biến lí luận văn học phương Tây thế kỉ XX*, Tạp chí nghiên cứu văn học, số 8, tr. 17 – 28.
7. Nguyễn Linh Chi (2002), *Phong cách tự họa của James Joyce qua tiểu thuyết Chân dung một nghệ sĩ thời trẻ*, Luận văn Thạc sĩ Ngữ Văn, Hà Nội.
8. Nguyễn Linh Chi (biên soạn) (2006), *Tác gia tác phẩm văn học nước ngoài trong nhà trường: James Joyce*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
9. Nguyễn Linh Chi (2010), *Tự thuật của James Joyce*, Tạp chí nghiên cứu văn học, số 9, tr. 98 – 108.
10. Nguyễn Linh Chi (2011), *Nhân vật Stephen Dedalus của James Joyce và mô típ mê cung*, Luận án TS . Văn học , Hà Nội.
11. Đỗ Đức Dục (1972), *Chủ nghĩa hiện thực phê phán trong văn học phương Tây từ nửa sau thế kỉ XIX bước sang thế kỉ XX*, Tạp chí văn học, số 3, tr. 91 – 104.
12. Đặng Anh Đào (2001), *Đổi mới nghệ thuật tiểu thuyết phương Tây hiện đại*, Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.
13. Alain Gheerbrant, Jean Chevalier (2002), *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, Nxb Đà Nẵng.

14. Lê Bá Hán (chủ biên) (2000), *Từ điển thuật ngữ Văn học*, Nxb ĐHQGHN, Hà Nội.
15. Lê Từ Hiền, Lê Minh Kha (2011), *Động và tĩnh trong cấu trúc truyện ngắn James Joyce*, Nghiên cứu văn học, số 4, tr. 97 – 104.
16. Đào Duy Hiệp (2004), *Phê bình văn học phương Tây – nhìn lại và suy nghĩ*, Tạp chí Văn học nước ngoài, số 5, tr. 144 – 146.
17. Đào Duy Hiệp (2008), *Phê bình văn học từ lí thuyết hiện đại*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
18. Đỗ Đức Hiếu (2000), *Thi pháp hiện đại*, Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội.
19. James Joyce (2009), Vũ Mai Trang dịch, *Người Dublin*, Nxb Văn học, Hà Nội.
20. Lê Minh Kha (2010), *Góc khuất cái tôi James Joyce trong Người Dublin*, Luận văn Thạc sĩ khoa học Ngữ Văn, Đại học Sư phạm Hà Nội.
21. Phương Lựu (1993), *Nhìn lại việc nghiên cứu giới thiệu văn học phương Tây hiện đại trong mấy thập kỉ qua*, Tạp chí văn học, số 1, tr. 46.
22. Phương Lựu (1995), *Tìm hiểu lí luận văn học phương Tây hiện đại*, Nxb Văn học, Hà Nội.
23. Nhiều tác giả (1963), *Lịch sử văn học phương Tây (2 tập)*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
24. Nhiều tác giả (1983), *Từ điển văn học*, Nxb KHXH, Hà Nội.
25. Nhiều tác giả (1996), *Triết học phương Tây hiện đại: Từ điển*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
26. Nhiều tác giả (1999), *Kinh thánh, Cựu ước và Tân ước*, Nxb Tôn giáo, Hà Nội.
27. Nhiều tác giả (2002), *Văn học phương Tây*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
28. Nhiều tác giả (2004), *Từ điển thuật ngữ văn học*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
29. Nhiều tác giả (2008), *Lí luận văn học tập 2*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
30. Nhiều tác giả (2008), *Lí luận văn học tập 3*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
31. Phạm Văn Sĩ (1986), *Về tư tưởng và văn học hiện đại phương Tây*, Nxb Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Hà Nội.
32. Trần Đình Sử (1998), *Dẫn luận Thi pháp học*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

33. Mai Thục (2009), *Lời giới thiệu về J.Joyce*, trích trong cuốn *Người Dublin*, Nxb Văn học, Hà Nội.

34. Hoàng Trinh (1969), *Phương Tây văn học và con người*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.

B. TỰ LIỆU TIẾNG ANH

35. Abrams M.H, *A Glossary of Literary term*.

36. James Joyce (1967), *Dubliners*, New York: The Viking press.

37. J.Joyce (1972), *Dubliners: The definitive text restoring Joyce's manuscript style and his later correction*, New York: The Viking press.

C. MỘT SỐ TRANG WEB

•Trang Web tiếng Việt

38. Trần Văn Đức, *Những cái tôi cô đơn, bất lực và tuyệt vọng trong tập truyện ngắn Người Dublin*, <http://vannghequandoi.com.vn/802/news-detail/676408/phe-binh-van-hoc/nhung-cai-toi-co-don-bat-luc-va-tuyet-vong-trong-tap-truyen-ngan-nguoi-dublin.html>.

39. Mi Ly, *James Joyce: Những kiệt tác thách thức dịch thuật*, <http://thethaovanhoa.vn/van-hoa-giai-tri/james-joyce-nhung-kiet-tac-thach-thuc-dich-thuat-n20130201033536396.htm>.

40. *Người Dublin dấu ấn của mọi thời đại*, <http://2sao.vietnamnet.vn/p1003c1015n20090805165558849/nguoi-dublin-dau-an-cua-cua-moi-thoi-dai.vnn>

41. Đặng Thân, *James Joyce: vầng hồng từ đồng cỏ Ireland của chủ nghĩa hiện đại*, <http://www.tienve.org/home/literature/viewLiterature.do?action=viewArtwork&artworkId=7795>.

• Trang Web tiếng Anh

42. Roger T. Briggs, *Dubliners and The Joycean Epiphany*,

<http://soar.wichita.edu/bitstream/handle/10057/384/t06065.pdf?sequence=3>

43. A. Chalana, *Epiphanies of Despair*,

- <http://achalana.evolutionofinstruction.org/2013/02/11/epiphanies-of-despair/>
44. Christ, *Paralysis in Joyce's Dubliners*,
<http://everything2.com/title/Paralysis+in+Joyce%2527s+Dubliners>
45. *Dubliners*, <http://www.goodreads.com/book/show/11012.Dubliners>
46. *Dubliners*, http://www.themodernword.com/joyce/audio_2.html.
47. *Futile Epiphany: James Joyce's Dubliners Trapped in Routine*,
<http://dspace.bracu.ac.bd/bitstream/handle/10361/2958/10103018.pdf?sequence=1>
48. Francesca Valente, *Joyce's Dubliners as Epiphany*,
<http://www.themodernword.com>.
49. Ted Gioia, *Revisiting James Joyce's Dubliners*,
<http://www.fractionfiction.com/dubliners.html>.
50. Tesi di Laurea, *Mapping Dublin in James Joyce's Dubliners*,
http://tesi.cab.unipd.it/43477/1/Salvagno_Chicara_2013.pdf.
51. John Lavin, *Epiphanies on Joyce's The Dead*,
<http://www.walesartsreview.org/epiphanies-on-joyces-the-dead/>
52. Anne Michels, *Paralysis and Epiphany: How Joyce Could Save Dublin*,
<http://hilo.hawaii.edu/academics/hohonu/documents/Vol05x17ParalysisandEpiphany.pdf>
53. Claire A. Culleton, *Names and Naming in Joyce*,
<http://www.literaryhistory.com/20thC/JoyceJ.htm>,
54. Robert Scholes, *In the Brothel of Modernism: Picasso and Joyce*,
http://www.brown.edu/Departments/MCM/people/scholes/Pic_Joy/Part_1_340.html,
55. Jan Pridmore, *James Joyce*, <http://www.literaryhistory.com/20thC/JoyceJ.html>.
56. Barbora Sramkova, *Epiphany as a Mode of Perception. The Origin of Joyce's "Ulysses"*, <http://www.grin.com/en/e-book/34587/epiphany-as-a-mode-of-perception-the-origin-of-joyce-s-ulysses>
57. Muna Zain, *James Joyce, the Word Painter of The Dubliners*,
<http://voices.yahoo.com/james-joyce-word-painter-dubliners-2594723.html>